

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อความยั่งยืนของชุมชนในเขตประกอบการอุตสาหกรรม¹ Public Participation for Sustainable Communities in industrial Zones

กฤษณะ เชี่ยวเวช

หน่วยวิทยบริการ จังหวัดระยอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นมา นั้น ควรให้ประชาชนผู้ที่จะได้รับผลกระทบ มีส่วนร่วมเสนอความต้องการของประชาชน และการดำเนินการแก้ไขจากภาครัฐ ควรทำอย่างจริงจัง ภาคอุตสาหกรรมที่ก่อเกิดปัญหาการสร้างผลกระทบ และควรมีมาตรการและนโยบายที่ดีในการแก้ไขปัญหา การประกอบธุรกิจของภาคเอกชน ควรประกอบธุรกิจให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และให้กระทบต่อส่วนรรมน้อยที่สุดควรการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับการขยายตัวในภาคอุตสาหกรรม และควรมหามาตรการในการป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของภาคประชาชนกับภาคอุตสาหกรรม

คำสำคัญ : การอยู่ร่วมกัน, ชุมชน, โรงงาน, อุตสาหกรรม

Abstract

The establishment of industrial estates. The collaboration to propose the people's requirement and operation to solve the problems from government sector should be seriously done. The industrial sector created the impact problems. There should be good criteria and policy to solve the problems. The business operation of the private sector should be administered on the an academic basis and should cause the least problems to the public. In addition, the development of basic structure to get ready for the expansion of industrial sectors and the criteria to protect impact on health, should be the collaboration both people sector and industrial sector.

Keywords : coexistence, community, industrial, area.

¹ ปรับปรุงจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 (MCU CONGRESS II)

บทนำ

การขยายตัวของเมืองซึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากการเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนและสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาประชากรแฝง การลดลงของอาชีพและพื้นที่เกษตรกรรม ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาการจราจรติดขัด แนวนโยบายการพัฒนาประเทศไทยทุกยุคทุกสมัย ต่างเน้นให้ได้ผลิตภัณฑ์โดยรวมของประเทศ มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และหาหนทางนำเงินตราต่างประเทศกลับเข้ามาพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของประเทศ เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายอย่างทั่วถึง แนวนโยบายดังกล่าวส่งผลให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมหลากหลายผลิตภัณฑ์ กระจายไปยังจังหวัดต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ประเทศไทยได้เปลี่ยนจากประเทศเกษตรกรรมที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ อุดมสมบูรณ์ มีสิ่งแวดล้อมสวยงามน่าอยู่ “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” ภาพธรรมชาติที่สวยงามเหล่านั้น ได้ถูกแทนที่ด้วยเกษตรกรรมเคมี และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จนแทบจะไม่เหลือความเป็นธรรมชาติที่สวยงาม สิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ให้เราได้ชื่นชม โดยเฉพาะ จังหวัด ระยอง ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นเขตพื้นที่เขตอุตสาหกรรมหลักของประเทศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษและอีกหลายจังหวัดถูกประกาศให้เป็นเมืองอุตสาหกรรม เช่น จังหวัดปราจีนบุรี ฯลฯ ซึ่งผลกระทบที่ตามมาก่อให้เกิดภาวะมลพิษด้านต่างๆ เช่น กลิ่นเหม็น อากาศเป็นพิษ น้ำในลำคลองเน่าเสีย ใช้อุปโภคบริโภคต่อไปไม่ได้ เสียงดังจากเครื่องจักร ขยะล้นเมือง ขยะมีพิษถูกทิ้งกระจัดกระจายอยู่ในธรรมชาติ แรงงานต่างด้าว ประชากรแฝง ปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้พบเห็นได้ทั่วไป ทั้งในจังหวัดที่ถูกประกาศให้เป็นเมืองอุตสาหกรรม และในจังหวัดอื่นๆ ที่ไม่ถูกประกาศให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมก็มีปัญหาสิ่งแวดล้อมให้พบเห็นด้วย เหมือนกับที่กรมอนามัย (กรมอนามัย, 2552) ได้กล่าวไว้ว่า

1. รายได้และสถานะทางสังคม เป็นตัวบ่งชี้ว่า รายได้และสถานะทางสังคม เป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อสถานะสุขภาพคนที่มีรายได้สูงมัก มีสุขภาพดีกว่าคนที่มีรายได้ต่ำ ถึงแม้ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบบริการสุขภาพที่ยึดหลักความเท่าเทียมกันก็ตาม นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่า ยิ่งสังคมมีการกระจายรายได้ที่มีความเป็นธรรมมากขึ้นประชาชนในสังคมนั้นก็จะยิ่งมีสุขภาพดีขึ้น ทั้งนี้ โดยมีได้ขึ้นอยู่กับรายจ่ายด้านบริการสุขภาพของแต่ละประเทศเลย

2. เครือข่ายการช่วยเหลือทางสังคม ครอบครัว เพื่อน และการช่วยเหลือกันในสังคมมีผลต่อสุขภาพที่ดีขึ้น ช่วยลดความเครียดและแก้ปัญหาหลายประการจากการศึกษาวิจัยพบว่า คนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมดีจะมีอัตราการตายก่อนวัยอันสมควรน้อยกว่าคนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมน้อยอย่างชัดเจน

3. การศึกษา ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับสถานะทางสุขภาพเพราะระดับการศึกษามีผลต่อการจ้างงาน รายได้ความมั่นคงและความพึงพอใจต่อการทำงาน การมีทักษะที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหา ผู้ที่มีการศึกษาจะสามารถเข้าถึงและเข้าใจข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพได้ดีกว่า

4. การมีงานทำและสภาพการทำงาน และการว่างงานมีผลมากต่อสถานะทางสุขภาพ คนว่างงานจะเผชิญกับภาวะความเครียด มีความวิตกกังวล อัตราการเจ็บป่วยและการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสูงกว่าผู้ที่มีการมีงานทำ แต่สภาพการทำงานก็มีผลต่อสุขภาพ เช่น งานที่มีความเครียด งานที่ไม่มีความก้าวหน้าหรือมั่นคง ความเสี่ยงจากการบาดเจ็บและโรคจากการทำงาน

5. สิ่งแวดล้อมทางสังคม ความสำคัญของการสนับสนุนช่วยเหลือทางสังคมจะขยายสู่ชุมชนที่กว้างขวาง เครือข่ายที่เข้มแข็งจะส่งผลถึงคุณภาพชีวิตของสังคม โดยจะสะท้อนถึงสถาบัน องค์กร หรือการปฏิบัติการที่ชุมชน สร้างความสัมพันธ์และใช้ทรัพยากรร่วมกัน สังคมที่เข้มแข็งจะช่วยลดความเสี่ยงต่อสุขภาพ

6. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ อากาศ น้ำ อาหาร และที่พักอาศัย เป็น ปัจจัยพื้นฐานของสุขภาพ การกระทำของมนุษย์มีผลทำให้เกิดมลพิษสิ่งแวดล้อม และเป็นสาเหตุของการเจ็บป่วย ทำให้เกิดการบาดเจ็บ และการตายก่อนวัยอันสมควรเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

7. พฤติกรรมสุขภาพและทักษะชีวิต การมีพฤติกรรมสุขภาพและทักษะชีวิตที่ดีจะทำให้สุขภาพดีแข็งแรง เช่น การรับประทานอาหารที่สมดุล การออกกำลังกายเป็นประจำในขณะที่การสูบบุหรี่ การใช้สารเสพติดการดื่ม แอลกอฮอล์เกินขนาด ทำให้เกิดโรคหลายชนิด

8. พัฒนาการที่ดีในวัยเด็ก หลักฐานจำนวนมากบ่งชี้ว่า ช่วงชีวิตก่อนคลอด จนถึงช่วงในวัยเด็ก มีผลต่อ สถานะสุขภาพคุณภาพชีวิต ทักษะชีวิต และความสามารถต่าง ๆ เด็กนั้นเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เช่น เด็กที่เมื่อแรก คลอดมีน้ำหนักน้อย จะมีความเสี่ยงต่อการตาย ความผิดปกติทางสมอง ความพิการแต่กำเนิดและพัฒนาการช้ากว่า เด็กที่มีน้ำหนักปกติ นอกจากนี้ การดูแลในวัยเด็กยังมีผลต่อความสมบูรณ์ของจิตใจ และความสัมพันธ์ทางสังคมเมื่อ เติบโตเป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ด้วย

9. ปัจจัยทางชีวภาพและพันธุกรรม ปัจจัยและกลไก ทางชีวภาพของร่างกายมนุษย์ เช่น การเจริญเติบโต การชราภาพ เพศชาย เพศหญิง ตลอดจนพันธุกรรม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อสถานะสุขภาพและทำให้เกิดโรคของแต่ละคนแตกต่างกัน สารเคมีหลายอย่างในปัจจุบันมีผลกระทบทำให้สารพันธุกรรมของคนเปลี่ยนแปลง

10. บริการสุขภาพ บริการสุขภาพที่เน้นด้านการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค มีผลต่อสถานะสุขภาพ ของประชาชนในทางที่ดีบริการเหล่านี้ ได้แก่ บริการอนามัยแม่และเด็ก การดูแลก่อนคลอด การเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน โรค การตรวจวินิจฉัยโรคตั้งแต่ระยะแรกการให้สุขศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ และทางเลือกต่างๆ เพื่อ สุขภาพดี

11. เพศ เพศจะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงสถานภาพ บทบาท ทักษะชีวิตพฤติกรรม คุณค่า อำนาจ และอิทธิพลที่มีต่อ สังคม เพศยังมีอิทธิพลต่อลำดับความสำคัญและการปฏิบัติในระบบสุขภาพประเด็นสุขภาพหลายชนิดเป็นบทบาท หน้าที่แยกตามเพศและสถานภาพ

12. วัฒนธรรม บุคคลหรือชุมชนอาจได้รับความเสี่ยงสุขภาพจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่ง บ่งชี้โดยคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อสถานภาพที่ถูกโดดเดี่ยว หรือสูญเสีย หรือไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ ที่เหมาะสม

บทบาทหลักใน 4 ด้านของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549) ดังนี้

1. การเปิดพื้นที่หรือเปิดกระบวนการ ให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสร่วมกันในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดย อาศัยคุณค่า ข้อมูลหลักฐาน และทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่

2. การเพิ่มพูนความสำคัญหรือการเพิ่มคุณค่าของมิติทางสุขภาพ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย ในระดับต่าง ๆ รวมถึงการแสดงให้เห็นถึงการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน และการเคารพในการให้คุณ ค่าที่แตกต่างกัน ของผู้มีส่วนได้ส่วน

เสียต่าง ๆ เช่น การให้คุณค่ากับมิติสุขภาวะทางจิตวิญญาณของชุมชนท้องถิ่น ทำให้การตัดสินใจเป็นไปโดยรอบคอบ และมีความเป็นธรรมเพิ่มขึ้น

3. การแสดงน้ำหนัก และข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับผลกระทบทางสุขภาพ และข้อห่วงใยทางด้านสุขภาพที่ชัดเจน และเป็นระบบ ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ทำให้การตัดสินใจในกระบวนการนโยบาย สาธารณะที่จะเกิดขึ้นขึ้นอยู่กับฐานของ ข้อมูลที่เป็นจริง และมีความครบถ้วนรอบด้านมากขึ้น

4. การระดมทรัพยากรของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้การสร้างความรู้ความตระหนัก และการสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการสร้างเสริม คุ้มครอง และฟื้นฟูสุขภาพของตนเองและสมาชิกอื่นๆ ในสังคม ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมกระบวนการหรือร่วมดำเนินการในนโยบายสาธารณะนั้นด้วยความเต็มใจและตั้งใจ

ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นของกรมอนามัย สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเราต้องมีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ซึ่งในที่นี้จะกล่าวเฉพาะที่สำคัญเท่านั้น ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), 2555) คือ

1. การกลั่นกรองข้อเสนอ นโยบาย แผนงานหรือโครงการ โดยการดำเนินการเพื่อพิจารณาว่านโยบาย แผนงานหรือโครงการใดมีความจำเป็นหรือมีความเหมาะสมที่จะทำการประเมินผลและผลประเมินที่ได้ว่าจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนมากน้อยเพียงใด

2. การกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบโดยสาธารณะ เป็นขั้นตอนพิจารณาร่วมกันถึงขอบเขต ประเด็น ทางเลือกในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา และแนวทางในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากกิจกรรมการพัฒนานั้น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมได้แสดงให้เห็นถึงหลักฐานข้อมูล ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ทางเลือกในการดำเนินการ และข้อห่วงใยอย่างเต็มที่ เพื่อให้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพในแต่ละครั้งสามารถประเมินถึงผลกระทบทางสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องรอบด้าน และสัมพันธ์เชื่อมโยงกันให้มากที่สุด ตลอดจนไม่ละเลยถึงผลกระทบทางสุขภาพทั้งทางตรง และผลกระทบทางอ้อมที่อาจจะเกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่ และเกิดขึ้นกับประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ดังนั้น การกำหนดขอบเขตการประเมินผลกระทบโดยสาธารณะจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

3. การวิเคราะห์ และร่างรายงานการประเมินผลกระทบ เป็นขั้นตอนในการวิเคราะห์ ประเมินการณณ์ และคาดการณ์ถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นตามขอบเขต ประเด็น และแนวทางที่ได้วางไว้ในขั้นตอนที่ผ่านมา

4. การทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะ เป็นขั้นตอนในการรับฟังความคิดเห็นของสาธารณะที่มีต่อร่างรายงานที่จัดทำขึ้น โดยการทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะจะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น อย่างกว้างขวาง มีการให้ข้อมูลในรูปแบบที่เหมาะสม และเวลาที่เพียงพอต่อการทบทวนร่างรายงาน เพื่อให้รายงานและการตัดสินใจที่จะมีขึ้นเป็นไปอย่างสมบูรณ์เป็นธรรม และชอบธรรมมากที่สุด ทั้งนี้ การทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะอาจนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง ในขั้นตอนการวิเคราะห์และร่างรายงาน หรือในบางกรณีอาจต้องย้อนกลับไปปรับปรุงในขั้นตอนของการกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบโดยสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), 2555)

5. การมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ เป็นขั้นตอนที่สถาบันหรือผู้ที่ทำการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ จำเป็นจะต้องพยายามให้รายงานการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเข้าไปมีส่วนร่วม หรือมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ให้มากที่สุด โดยมุ่งหวังให้การตัดสินใจที่จะเกิดขึ้นได้คำนึงถึงผลกระทบทางสุขภาพที่คาดการณ์ไว้ มาตรการทางเลือก และมาตรการลดผลกระทบที่เสนอแนะ และความสามารถในการรับมือของกลุ่มบุคคลต่างๆ อย่างจริงจัง

6. การติดตามเฝ้าระวังและการประเมินผล เป็นขั้นตอนในการติดตามว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการดำเนินการตามข้อเสนอ จากการประเมินผลกระทบทางสุขภาพที่จัดทำขึ้นหรือไม่ เพราะอะไร และจำเป็นที่จะต้องจัดระบบการเฝ้าระวัง เพื่อติดตามดูผลกระทบทางสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น ทั้งที่ได้คาดการณ์ไว้แล้ว และไม่ได้คาดการณ์ไว้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาได้อย่างทันท่วงที รวมถึงควรมีการประเมินผลในภาพรวมตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อเป็นสร้างสมรรถนะความรู้และประสบการณ์ สำหรับการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในกิจกรรมอื่นๆ ที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกันต่อไป สามารถอธิบายขั้นตอนในการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), 2555)

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบทางสังคม การเกิดความผิดปกติในบุคคล หรือกลุ่มของบุคคล ในสังคมนั้น เช่น ความวิตกกังวลทางประสาท ใจร้าย การเอาเปรียบ การทะเลาะวิวาท การเดินขบวนนัดหยุดงาน จนทำให้สภาพสังคมเสื่อมไปจากเดิม มลพิษสิ่งแวดล้อมทางสังคม การควบคุมทางสังคม ขาดประสิทธิภาพหรือไม่ ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้สภาพสังคมที่มีแต่ปัญหาวุ่นวาย ไม่น่าเป็นที่อยู่อาศัยของคนในสังคมได้ปกติสุข ตัวควบคุมในสังคมในนี้ หมายถึง กฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ ประเพณี วัฒนธรรมศาสนา ความเชื่อ ซึ่งอาจเสื่อมหรือไม่ศักดิ์สิทธิ์ ในแง่ของเนื้อหาและรายละเอียด ที่จะควบคุมสังคมได้ทั่วทุกมุมได้มีข้อบกพร่องในตัวเองของมันผู้ปฏิบัติในสังคม จึงสามารถจะดึงหลุดจากตัวควบคุมนั้นได้อิสระ จึงเกิดความยุ่งยากขึ้นหรือมีฉะนั้นอาจจะเกิดจากความไม่ศักดิ์สิทธิ์ได้ ทั้งๆ ที่เนื้อหา และรายละเอียดของตัวควบคุมนั้นดีพร้อม มีอิทธิพลผู้ปฏิบัติไม่ทำตาม ทั้งโดยส่วนตัวหรือกลุ่มบุคคล หรือเหตุผลอื่นๆ ที่ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมที่ไม่น่าอยู่อาศัย เพราะขาดกติกาในสังคม ที่จะช่วยคุ้มครองได้ ตัวอย่างที่พบเห็นทั่วไป ได้แก่ สังคมประเทศด้อยพัฒนาเขตห่างไกลชุมชน (นิสาชล หังสวนัส.นิสาชล หังสวนัส, 2546)

การประเมินผลกระทบทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาผลกระทบของโครงการที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนและสังคม คาดคะเนการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้น พร้อมนำเสนอมาตรการในการลดผลกระทบทางสังคม เพื่อประกอบการพิจารณาทางเลือกโครงการและปรับเปลี่ยนโครงการให้สอดคล้องกับสภาพชุมชน และสังคมพื้นที่ตลอดจนให้เกิดประโยชน์ รวมถึงลดผลกระทบทางลบแก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้ตัดสินใจพิจารณาว่าผลกระทบที่เกิดขึ้น จะเป็นที่ยอมรับได้ และคุ้มค่ากับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นหรือไม่ ส่งผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม รวมถึงปัจจัยหลายด้าน ซึ่งมีผลโดยตรงต่อชีวิตคนในชุมชน และสังคมนั้น ๆ เช่น ประชากร การตั้งถิ่นฐานความสัมพันธ์ของคนกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน ความเจริญเติบโตของชุมชน รายได้ อาชีพ ทรัพยากรสินการใช้ประโยชน์ที่ดิน การศึกษา สันทนาการ ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพยากร คุณค่าทางศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศาสนา ทัศนียภาพ ภูมิทัศน์การรวมกลุ่มในชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งข้อมูลที่กล่าวมามีความสอดคล้องกับคำกล่าวของปารีสชาติ โชติยะและคณะ (พงษ์พิพัฒน์ โสณางรอง, 2544) ที่ได้กล่าวถึง กระบวนการจัดทำ SIA ที่เน้นการสืบข้อมูล และความคิด

ให้กว้างที่สุดเพื่อให้แน่ใจว่าไม่ละเลยประเด็นปัญหาสำคัญ โดยการประเมินนั้น จะมีความครอบคลุมปัญหาแยกออกได้ คือหลักการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม 1. ผู้ศึกษาเข้าหาชุมชนมากกว่าให้ชุมชนเข้าหาผู้ศึกษา 2. ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับผู้ที่ได้รับผลกระทบทางลบจากโครงการ 3. มุ่งป้องกันปัญหา มากกว่าจะเน้นการแก้ไขปัญหา 4. เปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลยพินิจในด้านเทคนิคที่เหมาะสมกับพื้นที่ 5. ใช้การคาดการณ์ผลกระทบเบื้องต้นเป็นเครื่องมือในการปรับขอบเขต และจุดเน้นของการทำความเข้าใจต่อสังคม คือการเป็นกลไกที่มีความรับผิดชอบในบทบาทภาระหน้าที่ที่มีต่อสาธารณชน โดยมีการจัดองค์กร หรือกำหนดกฎเกณฑ์ที่เน้นการดำเนินงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรม รวมถึงการที่มีความรับผิดชอบต่อสาธารณชน และความรับผิดชอบต่อรัฐ การที่จะมีพันธสัญญาความรับผิดชอบต่อสังคมเช่นนี้ องค์กรหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องพร้อม และสามารถที่จะถูกตรวจสอบ และวัดผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ ประสิทธิภาพการใช้ ทรัพยากรสาธารณะ (อาทิตย์ คงทองเหยา. 2553)

ดังนั้น คุณลักษณะของความโปร่งใส จึงเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมการดำรงอยู่ของสังคมไทยแบบเครือญาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้หมดไป เนื่องจากการประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม ทุกคนจะทำงานเฉพาะภารกิจที่มีให้ลุล่วงไปตามเวลาที่กำหนด เปลี่ยนแปลงจากการมีชีวิตอยู่แบบชนบทมาเป็นสังคมเมือง ค่านิยมและรูปแบบในการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป ตามลักษณะของระบบสาธารณสุขูปโภค และสินค้าอุตสาหกรรมที่หลั่งไหลเข้ามา หรือถึงแม้จะเป็นสินค้าที่ผลิตภายในประเทศก็จะได้รับการควบคุมดูแลจากต่างประเทศ ลักษณะการใช้ชีวิตของคนในสังคมไทยนับตั้งแต่เข้าจรดค่า จึงเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง แรงงานที่เคยใช้เร่ร่อนเปลี่ยนไปเป็นการเข้าไปทำงานในโรงงานแทน นอกจากนั้น วัฒนธรรมของชุมชนได้สูญหาย และเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ที่ยังคงเหลืออยู่ต่อไปอย่างฟุ่มเฟือย สิ้นเปลือง ขาดประโยชน์ที่จะเกิดแก่ชีวิตอย่างแท้จริง

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม เป็นผลต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงการต่างๆ โดยจะทำให้สภาพโดยรวมของสังคม และพฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ศาสนา ความเชื่อ ไม่สามารถจะใช้ควบคุมพฤติกรรมดังเช่นเคย ดังนั้นในการพัฒนาโครงการหนึ่งๆ นอกจากจะต้องประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม แล้วยังจะต้องมีการประเมินทางสังคมด้วย เพื่อที่จะได้หาแนวทางในการลดผลกระทบที่เกิดขึ้น หรือหาทางป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินการ

เวลานี้การจับมือของบ้าน วัด โรงเรียน เป็นไปอย่างแนบแน่น ทำให้เมื่อทำอะไรก็ทำให้ทุกฝ่ายมาร่วม ปัญหาโรงงานใช้หลักว่าต้องยอมรับ และแก้ไขให้ทุกอย่างดีขึ้น

วัดเป็นศูนย์รวมของคนในพื้นที่ในการจัดกิจกรรมอยู่ก่อนแล้ว การประชุมแก้ไขปัญหของชุมชนพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เอาปัญหามาคุยกันเพื่อหาวิธีการแก้ไข โดยการยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข

สำหรับประเทศไทย เป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ที่มีสถานการณ์การขยายตัวการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมต่อชุมชน ภาคประชาสังคมและภาคประชาชนจึงได้ผลักดันให้เกิดมาตรการทางกฎหมายบังคับ ตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2550 มาตรา 67 ระบุให้โครงการกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ ให้ทำ

ประชาพิจารณ์ และจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ก่อน เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ตาม ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นยังไม่เข้มข้นควบคู่ไปกับการประกอบการภาคอุตสาหกรรมได้โดยตลอดซึ่งการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการร่วมติดตาม ตรวจสอบ โดยให้อำนาจกับประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาอย่างเต็มที่ ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างภาคอุตสาหกรรมและชุมชน ปัจจุบันแม้จะยังไม่มียุทธศาสตร์ หรือกฎหมายใดที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มรูปแบบควบคู่ไปกับการประกอบการอุตสาหกรรมรูปที่ 1 รูปแบบพิธีมิตความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา โดยตลอดกระบวนการธุรกิจ แต่ก็มีมาตรฐานสากล และมาตรฐานของประเทศที่ได้กระตุ้นส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการ ดังกล่าวนี้อย่างจริงจังมากขึ้น ประเทศไทยได้ใช้มาตรฐานองค์กรระหว่างประเทศว่าด้วยมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) โดยจัดทำ มอก./ISO26000 ประกาศราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554 (เล่ม 128 ตอนพิเศษ 18 ง) มาตรฐานนี้มี 7 ด้าน ได้แก่ 1) ธรรมาภิบาลองค์กร 2) สิทธิมนุษยชน 3) การปฏิบัติด้านแรงงาน 4) สิ่งแวดล้อม 5) การปฏิบัติที่เป็นธรรม 6) ประเด็นด้านผู้บริโภค และ 7) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาชุมชน ทางกรมโรงงานอุตสาหกรรม จึงร่วมกับหน่วยงานต่างๆ พัฒนาและจัดทำมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต่อสังคม ขึ้นมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 โดยใช้กรอบของร่าง ISO 26000 และพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง มีการให้รางวัลกระตุ้นจูงใจให้บริษัทโรงงานอุตสาหกรรมเข้าร่วมโครงการ ดังนั้น เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคอุตสาหกรรมจึงมีความสำคัญแพร่หลายมากขึ้น และต้องการรูปแบบ กรณีตัวอย่างการจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มาเป็นแนวทางการดำเนินงานให้กับภาคอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อชุมชนสูงกรณีตัวอย่างสถานการณ์ปัญหาทางสังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาตาพุด ซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติ ได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เขตประกอบการอุตสาหกรรมอื่นๆ ในจังหวัดระยอง รวมทั้งเขตประกอบการอุตสาหกรรมด้วยเช่นกัน การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ ทำให้เกิดกระแสการคัดค้านจากชุมชน แม้จะมีการทำ EIA แล้วก็ตาม แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะช่วยลดช่องว่างของข้อขัดแย้งนั้นลงได้ การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาลดช่องว่างดังกล่าว และนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนได้ ในเขตประกอบการอุตสาหกรรม ที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 โดยให้บริษัทเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบต่อพื้นที่ เป็นเขตประกอบการ อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ประเภทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีครบวงจร ที่มีทั้งธุรกิจการกลั่นน้ำมันและธุรกิจปิโตรเคมี พร้อมด้วยสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สนับสนุนการผลิต ได้แก่ ท่าเรือน้ำลึก คลังเก็บน้ำมัน และโรงไฟฟ้า ซึ่งในพื้นที่เขตประกอบการอุตสาหกรรม ต้องยอมรับว่า อุตสาหกรรมทุกประเภทส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพราะไม่ได้ดี 100% การแก้ไขปัญหาความร่วมมือระหว่างโรงงานกับชุมชนต่างหากที่มองว่า จะทำให้ชุมชนกับโรงงานอยู่ร่วมกันได้หรือเปล่า เป็นโจทย์โดยตรงของโรงงาน ขณะเดียวกัน ก็ต้องจริงจัง เปิดใจต่อชุมชน กระบวนการสำคัญคือ กระบวนการยอมรับซึ่งกันและกัน ชุมชนยอมรับการมีอยู่จริงของโรงงาน คำนึงต่ออุตสาหกรรมตัวนี้ ขณะที่ตัวโรงงานก็ต้องเปลี่ยนแนวทางในการทำงาน ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมมีนโยบายที่ชัดเจนให้ผู้จัดการแต่ละส่วนเข้าไปร่วมกับกิจกรรมของชุมชนให้เป็น

30% ของเวลาทำงาน จะด้วยวิธีไหนก็ตาม และงานจะยุ่งแค่ไหนก็ต้องทำงานกับชุมชน การทำงานร่วมแก้ปัญหาจะมีการจัดเวทีพูดคุยว่า แนวทางอะไรบ้างที่ชุมชนต้องการ อะไรบ้างที่โรงงานสามารถสนับสนุน เน้นความต้องการสอดคล้องต่อความต้องการของทั้งสองฝ่าย ชาวบ้านจริงๆ เพราะลดค่าครองชีพ เมื่อโรงงานได้ลงไปช่วยชาวบ้านทำเรื่องนี้ก็ไม่ได้ใช้เงินทองมาก สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมก็ใช้เวลาว่าง ส่งกำลังคนไปช่วย ก็ทำให้เรารู้สึกว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ได้พูดคุยในปัญหาต่างๆ ไม่ใช่ยืนคนละฝั่ง (ภาควิชาสังคมศาสตร์, 2557)

สรุป

จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมทุกประเภทส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อมสู่ชุมชนบริเวณโดยรอบ ฉะนั้น การร่วมกันแก้ปัญหาระหว่างโรงงานกับชุมชนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก การที่ จะทำให้ชุมชนกับโรงงานอยู่ร่วมกันได้อย่างไร จึงเป็นโจทย์โดยตรงของทั้งสองฝ่าย ที่จะร่วมกันแก้ไข้ปัญหา ขณะเดียวกันภาคประชาชนก็ต้องเข้ามามีบทบาทต่อกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการสำคัญคือ การตรวจสอบ การช่วยกันดูแลรักษา สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ดิชม แนะนำ ข้อเสนอต่าง ๆ ผู้นำชุมชนถือว่ามีบทบาทสำคัญในการนำพาขณะเดียวกันโรงงานก็ต้องเปลี่ยนแนวทางในการทำงาน ร่วมแก้ปัญหา มีการจัดเวทีพูดคุยว่า แนวทางอะไรบ้างที่ชุมชนต้องการ อะไรบ้างที่โรงงานสามารถสนับสนุน เน้นความต้องการสอดคล้องต่อความต้องการของทั้งสองฝ่าย เมื่อโรงงานได้ลงไปช่วยชาวบ้านทำเรื่องนี้ก็ไม่ได้ใช้เงินทองมาก สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมก็ใช้เวลาว่าง ส่งกำลังคนไปช่วย ก็ทำให้เรารู้สึกว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ได้พูดคุยในปัญหาต่างๆ ประเด็นสำคัญต่างๆ ก็จะสามารถแก้ไข้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนแต่ที่สำคัญที่สุดคือความจริงใจของทั้งสองฝ่ายในการร่วมการแก้ไข้ปัญหานั้นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กรมอนามัย. (2552). *คู่มือหลักสูตรรอบการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (HIA) ระดับท้องถิ่น*. นนทบุรี: องค์การส่งเสริมสุขภาพอนามัย.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2549). *แนวทางการประเมินผลสุขภาพในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- นิสาชล หังสนันท์. (2546). *ชุมชนกับผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมมาบตาพุดจังหวัดระยอง*. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา
- พงษ์พิพัฒน์ โสนางรอง. (2544). *ผลกระทบของอุตสาหกรรมต่อความเป็นอยู่ของชาวเทศบาลตำบลมาบตาพุด*. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ภาควิชาสังคมศาสตร์. (2557). *การพัฒนารูปแบบการจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของเขตประกอบการอุตสาหกรรม*. *วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*. ปีที่ 24 ฉบับที่ 3 (ก.ย. - ธ.ค.): 7-8.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). (2555). *“จะรับมืออย่างไร หากเมืองไทยเต็มไปด้วยขยะอุตสาหกรรม”* ใน *เอกสารประกอบการสัมมนา วันที่ 8 ตุลาคม 2554 ณ ห้องประชุมसानใจ 1 ชั้น 6 อาคารสุขภาพแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- อาทิตย์ คงทองเหี้ย. (2553). *ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด (มหาชน) ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง*. งานนิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารการจัดการ. คณะรัฐศาสตร์นิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.

